

SOCIALE TANDHEELKUNDE

Naar aanleiding van het door ons overgenomen verslag uit de N.R.Crt. over de Schooltandverzorging te Arnhem (Afl. 10 pag. 992) verzocht de Secretaris der Arnhemsche Tandheekundige Vereeniging ons, onderstaand Adres met Bijlage, tot volledige oriëntering onzer lezers, te willen opnemen, aan welk verzoek wij gaarne voldoen.

RED.

Aan den Raad der Gemeente Arnhem.

De Arnhemsche Tandheekundige Vereeniging heeft met groote waardeering kennis genomen van het besluit van den Raad der Gemeente Arnhem om de behandeling van het praeadvies van Burgemeester en Wethouders, No. 2827, betreffende het instellen van een schooltandartsdienst, uit te stellen, ten einde bovengenoemde Vereeniging in de gelegenheid te stellen, eventueele bezwaren ter kennis van den Raad te brengen.

Zij wendt zich daarom bij dezen tot den Raad met het verzoek, kennis te willen nemen van de opmerkingen, waartoe bedoeld voorstel van Burgemeester en Wethouders haar heeft aanleiding gegeven.

Uit deze opmerkingen moge blijken, dat bovengenoemde Vereeniging gaarne en ten volle hare adhaesie betuigen wil met de bedoeling van het voorstel van Burgemeester en Wethouders, doch vooral bij de eerste kennisname uit de plaatselijke pers vreezen moest, dat de formulering, zoowel van het praeadvies als van de voorgestelde verordening, aanleiding zou kunnen geven tot een miskenning van het juiste karakter van dezen dienst, die op den duur tot mislukkig zou moeten voeren. Voor de tandheekkundige professie toch is het karakter van een dergelijken dienst in de eerste plaats paedagogisch, in de tweede plaats prophylactisch-therapeutisch van aard. Dat daarbij tandheekkundige hulp van een alleen daartoe wettelijk bevoegd deskundige onmisbaar is, vloeit geheel uit dit paedagogisch en prophylactisch karakter voort.

Juist de overtuiging, dat de behoefte aan zuiver tandheekkun-

dige hulp evenredig verminderen zal naarmate het paedagogisch en prophylactisch karakter beter bewaard wordt en tot zijn recht komt, deed onze Vereeniging besluiten zich met de hier bij gevoegde toelichtingen tot Uwen Raad te wenden in het vertrouwen, daarmede het juiste karakter van dezen dienst — *schoolonderricht in mondverzorging* — afdoende te hebben in het licht gesteld.

Namens de Arnhemsche Tandheelkundige Vereeniging,
(w.g.) J. BERKENBOSCH BERENDS, Voorzitter.
(w.g.) P. J. E. FRIEDERICH, Secretaris.

Arnhem, 21 Maart 1929.

Secretariaat: Zijpendaalscheweg 12.

Met als bijlagen:

Memorie van Toelichting en een proeve van een gedetailleerde uiteenzetting van doel en werkwijze.

BIJLAGE I.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Waar gebleken is, dat het College van Burgemeester en Wethouders in hun praeadvies en voorstel tot invoering van een schooltandartsdienst geheel het standpunt innemen, dat ook de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde in deze materie als het juiste aangegeven heeft in hare desbetreffende rapporten van April 1925 en November 1926, daar zij het de Arnhemsche Tandheelkundige Vereeniging vergund kortelings de gronden aan te geven, waarop naar hare meening het juiste karakter van dezen dienst zuiverder ingezien en bewaard zal kunnen worden door enkele, voornamelijk de formulering betreffende, wijzigingen in praeadvies en verordening zelve.

Dit blijkt al dadelijk, wanneer de tweede alinea van bedoeld praeadvies op pag. 8, die aldus luidt:

„Voor het welslagen van dezen voor de volksgezondheid belangrijken dienst is van groot belang, dat alle kinderen op de aangegeven wijze kosteloos en in de school worden behandeld.”

aldus geformuleerd werd:

„Voor het welslagen van dezen voor de volksgezondheid zoo belangrijken dienst is beslissend, dat *alle* kinderen op de aangegeven wijze kosteloos en in de school worden *onderwezen*.”

Het spreekt voor ieder deskundige vanzelf, — en dit wordt in bovenbedoelde rapporten der Ned. Maatsch. tot bevordering der Tandheekunde uitvoerig toegelicht — dat dergelijk onder-richt waardeloos zou zijn, indien daarbij niet streng erop ge-let werd, dat caries in het gebit der leerlingen *bijtijds* ontdekt en verholpen werd. De juiste tijd daartoe is aangebroken, lang voordat eenig ouder of verzorger dit aan het kindergebitt zien kan, en die juiste tijd is gewoonlijk voorbij, zoodra de ouders wel caries in het gebit kunnen ontdekken.

Alle onderricht in mondverzorging zal dus moeten aanvangen met systematisch, deskundig onderzoek van *alle* leerlingen. Zeer terecht wordt daarop in het praeadvies gewezen, en het is dan ook slechts op een klein percentage kinderen van toe-passing, hetgeen direct op boven geciteerde alinea in het praeadvies volgt:

„Op het onderzoek zal vrij onmiddellijk behandeling moeten volgen; uit den aard niet tegen den wil der ouders of verzorgers.”

Niemand zou het meer dan de schooltandarts zelf toejui-chen, indien dit buiten de school zou kunnen gebeuren, maar indien de school met haar zoozeer noodzakelijk gebleken onderricht in mondverzorging zou moeten wachten totdat de ouders tandheekkundige hulp ingeroepen hadden voor defecten in het kindergebitt, *die zij zelf nog met geen mogelijkheid kun-nen ontdekken*, dan zou dit onderwijs à priori onmogelijk worden.

Hetgeen op de laatst geciteerde woorden uit het praeadvies volgt — en hier ligt ons voornaamste bezwaar tegen de formu-leering — zouden wij dan ook liever aldus willen lezen:

„De schooltandarts wordt dus — zoolang daartoe nog geen speciale leerkrachten beschikbaar zijn — in de eerste plaats *vakonderwijzer in den zin der onder-wijswet*. Waar echter zijn onderricht ten eenen male waardeloos zou zijn, indien dit alleen theoretisch op-

gevat werd, daar zal hij, — als eenig daartoe gerechtigde — tegelijkertijd genoodzaakt zijn, zijn theoretische lessen praktisch voor de leerlingen uitvoerbaar te maken door aangeboren defecten of beginnende glauzuur-caries op het juiste tijdstip ook daadwerkelijk te verhelpen.

Door dit op die wijze in het juiste stadium zelf — en in de school! — te kunnen doen is den schooltandarts een rationeele en oeconomische oplossing voor de gansche schooljeugd mogelijk geworden. Doeltreffender en finantieel voordeliger zal dit uiteraard kunnen geschieden, door het paedagogische gedeelte — het voornaamste gedeelte — van zijn taak aan speciaal daartoe getrainde mondverzorgsters te kunnen overlaten.”

Dat dit inderdaad de meening is der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde moge blijken uit de conclusies harer bovenbedoelde (verkrijgbaar gestelde) rapporten, welke aldus luiden:

Conclusies Rapport April 1925:

1. Om met vrucht het tandbederf te bestrijden is het noodzakelijk, dat ieder kind gelegenheid krijgt, zoodra het blijvend gebit begint door te breken, te leeren hoe het zelf den mond rein houden kan en moet.

2. Ieder nieuw doorgebroken element van het menschelijk gebit kan aangeboren defecten (fissuren) vertoonen, die niet door reiniging zonder meer vrij van caries te houden zijn.

3. Onderwijs in mondverzorging zal daarom alleen vrucht kunnen dragen, wanneer daarbij tegelijkertijd alle bestaande fissuren verholpen worden, zoodra zij neiging tot cariesvorming gaan vertoonen.

4. Alleen door middel van de school zal men alle kinderen op den juisten tijd en langs zuiver paedagogischen weg dit noodzakelijk onderricht kunnen geven.

5. Het systeem van Prof. Kantorowicz is voor ons land het meest aan te bevelen.

Conclusies Rapport November 1926:

1. Mondverzorging leert een kind van zes jaar — sociaal gesproken — *niet* in het huisgezin, noch bij den tandarts.

2. Mondverzorging leert een kind alleen door gestadige gewenning vanaf den eersten dag, waarop zijn blijvend gebit begint door te breken, tot minstens de laatste melktand is verdwenen.

3. Alleen de school is in staat, en dan nog alleen door speciale leerkrachten, inderdaad aan ieder kind dezen leergang te verschaffen.

4. Tot de gezinstaak behoort het dus alleszins, dit onderwijs dan ook van de school te verlangen.

Hebben wij zoo het juiste karakter van dezen dienst — naar wij hopen — voldoende in het licht gesteld, daar zij het ons vergund met een enkel woord erop te wijzen, dat er lichtelijk een onbillijkheid in schuilt, wanneer — blijkens het verdere van bedoeld praeadvies:

„Burgemeester en Wethouders het niet gewenscht (oordeelen), thans reeds te bepalen, gedurende hoeveel uren per dag de schooltandarts op de scholen werkzaam zal moeten zijn...”

In verband met het feit, dat hem ook nog andere werkzaamheden opgedragen zullen worden (zie Art. 8 en 11 der voorgestelde verordening), en er desondanks al wel een vast bedrag als honorarium voorgesteld wordt, daar valt te vreezen, dat deze onzekerheid wellicht een beletsel zou kunnen blijken om den voor een dergelijken, veelzijdigen arbeid meest geschikten functionaris te vinden.

In overeenstemming met wat wij boven opmerkten schijnt het ons dan ook alleszins aanbevelenswaardig, de formulering van het voorstel van Burgemeester en Wethouders eveneens zoodanig te wijzigen, dat ten aanzien van het juiste karakter van dezen dienst misverstand uitgesloten zij.

Zoo ware het voorstel tot regeling van de schoolmondverzorging, op pag. 9 sub 4o. aldus te lezen:

„vast te stellen de volgende verordening, regelende *het onderricht, toezicht en eventueel hulp verleen*en ter verzorging van het gebit van leerlingen der openbare en bijzondere scholen in de gemeente Arnhem.”

Geheel in dien geest ware Artikel 1 dan bijv. aldus te redigeeren:

„Er wordt — voorloopig voor een proeftijd van twee jaren — een schooltandarts aangesteld, belast met het toezicht, onderricht en eventueel het verleenen van hulp ter verzorging van het gebit der leerlingen der openbare en bijzondere lagere scholen, wier Besturen daartoe den wensch aan Burgemeester en Wethouders te kennen geven.

De schooltandarts gedraagt zich naar de regelen dezer Verordening en naar de voorschriften door den Directeur van den gemeentelijken geneeskundigen dienst gegeven.”

Ten aanzien der overige artikelen moge opgemerkt worden, dat het om al de genoemde redenen eveneens aanbeveling zou verdienen, het daarin zoo vaak voorkomend praedicaat „geneeskundig” waar mogelijk te doen vervallen, of te doen vervangen door „deskundig”, of desnoods „tandheilkundig.”

Ter motiveering hiervan zij het ons vergund te verwijzen naar de proeve eener gedetailleerde beschrijving van doel en werkwijze van gemeentelijk schoolonderricht in mondverzorging (schooltandverzorging), die onze vereeniging allerminst als direct reeds in allen deele uitvoerbaar beschouwt, maar die zij de eer heeft hierbij aan Uwen Raad ter kennisname aan te bieden, ter motiveering van hare overtuiging, dat de formuleering van het praeadvies en voorstel van Burgemeester en Wethouders in de toekomst zou kunnen leiden tot misverstand omtrent het juiste karakter van dezen dienst, en als gevolg daarvan tot mislukking van een uit finantieel zoowel als uit sociaal oogpunt zoozeer toe te juichen gemeentebelang.

HOE AMSTERDAM DE SCHOOLTANDVERZORGING AANPAKT!

Uitbreiding van de tandheelkundige verzor- ging over de geheele gemeente.

B. en W. stellen zich voor, dat de uitbreiding van de tandheelkundige verzorging van de schooljeugd over de geheele gemeente in de jaren 1929, 1930 en 1931 tot stand zal kunnen worden gebracht. In overeenstemming hiermede zullen in 1929 twee tandheelkundige centra worden ingericht. Voor 1930 wordt op drie nieuwe centra gerekend. Aan het einde van het jaar 1930 zullen dan acht centra in werking zijn. Voor 1931 moet dan nog gerekend worden op vier nieuwe centra, zoodat men aan het einde van dat jaar de beschikking zal hebben over twaalf centra. Deze zullen dan de geheele stad kunnen bestrijken.

N. R. C.

Geneeskundige en tandheelkundige behan- deling van Londensche schoolkinderen.

Voor 1930—'31 is £ 111,774 (dus een bedrag van ruim 1.3 miljoen gulden) uitgetrokken voor genees- en tandheelkundige behandeling van Londensche schoolkinderen.

Voor behandeling en onderzoek van gebitten worden de kosten op £ 49,725 geraamd, voor oog-, oor-, neus- en keelaandoeningen op £ 27,347 en voor andere afwijkingen op £ 28,446.

In het loopende schooljaar zijn 273,920 kinderen behandeld, voor het volgende jaar schat men hun aantal op ongeveer 281,150.

N. R. C.

De kosten komen dus op ongeveer f 2.— per behandeld kind, voor het tandheelkundig gedeelte.

SCHOOLTANDVERZORGING TE ZAANDAM.

Leider G. Groeneveld.

Uit Zaandam ontvingen wij bericht, dat de schooltandverzorging in April '28 begonnen, ook daar tot genoegen van alle partijen werkzaam is.

Hieronder volgt een staatje van de werkzaamheden.

Tabel I.

Klasse	Aantal kinderen	Van dezen					
		weigerden ouders de toestemming.	ontbraken	waren weer-spinnig	te laat in beh. gekomen	hebben nu (gevulde) tanden inbegrepen)	gezonde blijvende tanden
1	2	3	4	5a	5b	6	7
1 en 2	850	37	20	2	—	788	92.7

Tabel II.

Klasse	Vullingen.		Extracties van blijv. tanden			Extracties van melktanden
	in blijv. tanden	in melk-tanden	wegens ver-gevoerde cartes	wegens misvorming	te weinig ruimte	
1	2	3	4	5	6	7
1 en 2	441	5	—	1	—	10

SCHOOLTANDVERZORGING TE 's-GRAVENHAGE.

De schooltandverzorging werd in den cursus 1928—1929 uit-geoeffend in 2 centra. Het 1ste centrum behandelde 1ste tot en met 5de klassen, het 2de 1ste klassen.

Uit het hieronder volgende staatje blijkt dat het aantal vullingen in de hogere klassen niet in die mate afneemt, als de verwachting zou zijn.

Teneinde na te gaan, wat hiervan de oorzaak kan zijn, heb ik evenals vorige jaren laten noteeren of een vulling gelegd werd in een element, dat nog nooit of al eens vroeger behan-deld was. Het aantekenen met verschillend gekleurde inkt kwam hierbij weer tot zijn recht.

Gebleken is, zooals nader uit het staatje blijkt, dat van het aantal vullingen in totaal gelegd, 3% gelegd was in elementen in 1925—'26, 5% in elementen in 1926—'27 en 4% in elementen in 1927—'28 reeds behandeld. Het nogmaals behandelen had geen betrekking op secundaire caries, die zich maar hoogst zelden voordoet, maar op het behandelen van een ander defect, dan het aanvankelijk verholpene. Daar deze percentages zeer klein zijn in vergelijking met het groot aantal geheel nieuw te maken vullingen heeft het geen zin ter besparing van tijd de prephylactische odontotomie toe te passen. Het hooge vullingscijfer heeft tot oorzaak, dat nog niet alle scholen bij de school-tandverzorging zijn aangesloten (ongeveer $\frac{1}{3}$ deel).

Voorts is gebleken, dat ongeveer 37% van het totaal, over een cursusjaar berekend, behandeling noodig hebben en dat bij deze 37% zich 11% bevinden, die 2 keer per cursus in de behandelingskamer zijn geweest. Dit zijn dan ook bekende figuren, die meestal een aardig gevulde mond en kaart bezitten.

Een proef wordt dit jaar genomen met een vragenlijst, door de 6de klasse schriftelijk te beantwoorden, teneinde na te gaan wat van de lessen is bijgebleven. Tegelijk met de behandelingskaart zou dan bij *voldoende* beantwoording en *een goed onderhouden mond* een speldje uitgereikt kunnen worden, van een toepasselijk opschrift voorzien. De tekst van de vragenlijst, waarvan de antwoorden in de wachtkamer en op de bekende plaat van de Ver. tot bestr. v. h. Tandbederf te vinden zijn volgt hieronder.

10. Hoeveel tanden en kiezen heeft een kind van 5 jaar. Hoe heet dit gebit.
20. Hoeveel tanden en kiezen heeft een volwassen mensch. Hoe heet dit gebit.
30. Hoe oud ben je als de eerste groote kies doorbreekt.
40. Hoe oud ben je als alle melkkiezen en tanden gewisseld zijn.
50. Hoe ontstaat kiespijn.
60. Hoe kunnen we kiespijn voorkomen.
70. Waarom en wanneer moeten we onze tanden borstelen.

80. Wat is tandsteen en waardoor wordt het tandvleesch ziek.
 90. Waarom mogen we het gebit niet als nijptang gebruiken.
 100. Waarom mogen we elkaars tandborstel niet gebruiken.
 110. Geef een korte beschrijving en een tekening van een goed model tandborstel.
 120. Waarom mogen we 's avonds voor we slapen gaan geen zoetigheid eten.

OVERZICHT VAN DE SCHOOLTANDVERZORGING
 TE 's-GRAVENHAGE AAN HET EINDE VAN
 HET SCHOOLJAAR 1928/1929.

Tabel I.

Klasse	Aantal kinderen	Behandeling behoevend	Van dezen					
			weigerden ouders de toestemming	ontbraken	waren weer- spannig of bang	te laat in beh. gekomen	hebben nu (gevulde tanden inbegrepen) gezonde blijvende tanden	totaal in %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1100	282	18	123	1	0	958	87
2	989	408	28	99	5	12	845	85
3	979	383	22	63	9	36	819	86
4	985	394	26	73	14	50	852	84
5	938	369	26	58	13	86	756	81
Montessori	179	60	0	3	0	0	176	—
totaal	5170	1896	419	120	41		4406	85
1	151	35	5	14	0		151	—
2	156	40	12	8	0		156	—
1e centrum totaal	5477	—	—	—	—	—	—	—
2e centrum 1ste klasse	2264	—	38	67	0		2159	—

Tabel II. (Amsterdamsche tijd).

Klasse	Vullingen in blijv. tanden		Extra vulling na			Extracties van		
	1ste halfjaar	2de halfjaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar	blijvende elementen	melk- elementen	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	211	332	1	1	6	6	43	
2	364	449	3	5	17	5	54	
3	343	302	15	46	35	4	47	
4	322	303	46	55	35	8	78	
5	306	339	28	44	24	4	37	
Montessori	67	52	2	10	6	0	10	
1	19	52						
2	63	35						
totaal	3658		3%	5%	4%	27	269	
1e centrum	667+798						58	
2e centrum								

Ter vergelijking met vorige jaren is ter berekening van het vullingscijfer dit cijfer met gebruikmaking van de oorspronkelijke telling verkregen, waardoor het iets lager is dan met de Amsterdamsche telling het geval zou zijn geweest.

Per half jaar en per klasse zijn de cijfers als onderstaand.

Klasse	1ste halfjaar	2de halfjaar	Totaal
1	18	26	44
2	31	36	67
3	32	26	58
4	29	26	55
5	28	27	55